

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Економічний факультет
Кафедра фінансів і кредиту**

**Основні напрямки кредитування в Україні: традиційні та
нові види кредитних операцій**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:
студентка 4 курсу 472-1 групи
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»
Поворотова А. А.
Керівник:
Кандидат економічних наук, доцент
Гладчук О. М.

**До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № ____
від «__» травня 2023 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.**

Чернівці 2023

АНОТАЦІЯ

Поворотова А.А. Основні напрямки кредитування в Україні: традиційні та нові види кредитних операцій – Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого рівня вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування.» – Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Чернівці, 2023.

Кваліфікаційна робота досліджує традиційні та нові види кредитних операцій. Описано основні типи кредитування. Досліджено їх особливості та вплив на економічне зростання та споживання. Робота також звертає увагу на нові тенденції у кредитній сфері. Тема є актуальною для фінансових установ, регуляторів, підприємців та фізичних осіб, які планують взяти кредит. Знання про кредитні операції та їх вплив на економіку дозволяють зробити обґрунтовані рішення у фінансовому плануванні та інвестиціях.

Ключові слова: банк, кредит, кредитний ринок, мікrokредитування, технології, нові види кредитних операцій, фінансовий сектор, економічний розвиток, кредитний портфель, кредитні продукти, кредитні ризики, блокчейн, пірингове кредитування.

ABSTRACT

Povorotova, A.A. Main Directions of Lending in Ukraine: Traditional and New Types of Credit Operations – Manuscript. Bachelor's thesis for the degree of "Bachelor" in the field of 072 "Finance, Banking, and Insurance." Chernivtsi National University named after Y. Fedkovych, Chernivtsi, 2023.

The Bachelor's thesis is dedicated to the investigation of the traditional and new types of credit operations. In the context of constant changes in the financial sector and economic development of the country, this research is highly relevant. The paper analyzes the primary types of lending. The peculiarities of each direction and its role in stimulating economic growth and consumption are examined. Special attention is given to new trends in the credit sphere. The practical significance of the topic for financial institutions, regulators, entrepreneurs, and individuals planning to take loans is emphasized. Knowledge about various types of credit operations and their impact on the economy allows for informed decision-making in financial planning and investments.

Key words: bank, credit, credit market, microcredit, technologies, new types of credit operations, financial sector, economic development, credit portfolio, credit products, credit risks, blockchain, peer-to-peer lending.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ А.А. Поворотова

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРЕДИТУВАННЯ.....	6
1.1. Економічна суть кредитування.....	6
1.2. Механізм кредитування та його основні елементи.....	12
1.3. Сучасні види кредитних операцій	16
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ЗДІЙСНЕННЯ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ УКРАЇНСЬКИМИ БАНКАМИ.....	23
2.1. Фінансово-економічна характеристика діяльності АТ КБ «Приватбанк» за 2020-2022 роки	23
2.2. Аналіз кредитних продуктів АТ КБ «Приватбанк».....	30
2.3. Аналіз кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк» за 2020-2022 роки.....	34
РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПОТЕНЦІЙНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	40
3.1. Міжнародний досвід ринку кредитних послуг.....	40
3.2. Проблеми та перспективи розвитку кредитного ринку в Україні.....	49
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	

ВСТУП

В Україні кредитування є важливою складовою функціонування фінансової системи і розвивається в різних актуальних напрямках. На фінансових ринках постійно з'являються і використовуються нові види кредитних операцій, на додаток до традиційних форм кредитування, які використовуються протягом багатьох років. В Україні здійснюються різні види кредитних операцій, як традиційні, так і нові. Така їх різноманітність дозволяє банкам і фінансовим установам задовольняти потреби різних категорій позичальників, включаючи фізичних осіб, малий бізнес і великі корпорації.

У дослідження теоретико-методологічних засад кредитування та його суті найбільш вагомий внесок внесли такі вчені, як: Адам Сміт, Джон Мейнард Кейнс, Франко Модільяні, Мішель Калло, Дуглас Норт. Дане питання також досліджували і Бунге Н. Х., Ярмак І. М., Козак Н. П., Баула О.В., Вісіна Т.М., Лютак О.М., Савош Л.В. та інші.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, які виникають при здійсненні різних видів кредитних операцій.

Предметом дослідження є механізми здійснення традиційних та нових видів кредитних операцій в сучасних умовах.

Метою кваліфікаційної роботи є розгляд суті, особливостей та розвитку кредитних операцій, а також оцінка стану кредитування в українських банках.

Завдання дослідження:

- визначення суті кредитування та кредитних операцій;
- характеристика механізму здійснення кредитних операцій;
- дослідження нових видів кредитування та перспектив їх застосування;
- охарактеризувати фінансово-економічний стан АТ КБ «Приватбанк» у 2020-2022 рр.;
- проаналізувати кредитні продукти АТ КБ «Приватбанк»;
- дослідити кредитний портфель АТ КБ «Приватбанк» за 2020-2022 рр.;

- проблеми та перспективи розвитку кредитного ринку в Україні.

Методи дослідження. При вирішенні поставлених завдань у роботі використовувалися загальнотеоретичні та економіко-статистичні методи дослідження, а також методи аналізу та синтезу, економіко-математичного моделювання, історичні методи дослідження тощо.

Інформаційною базою для дослідження слугували нормативно-правові акти, науково-практичні публікації з даної тематики, статистичні звітні дані тощо.

Структура роботи. Дана кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КРЕДИТУВАННЯ

1.1. Економічна суть кредитування

Кредитування є однією з основних функцій банківської системи країни. Теоретичні засади кредитування в Україні визначаються законами, нормативними актами та договорами між кредиторами та боржниками.

Англійський економіст Т. Тук – автор відомої книги «Дослідження законів грошового обігу» (1844), розглядаючи сутність кредиту, писав: «Кредит у найпростішому визначенні є довірою однієї особи до іншої, на підставі якої в борг у грошах чи товарах надається певна сума капіталу; зазначена сума підлягає поверненню. За користування цією послугою боржник сплачує певну винагороду у вигляді відсотка» [1, с.252].

Британський економіст Джон Мейнард Кейнс відомий своїми роботами в галузі макроекономіки та економічної теорії. Він також зробив великий внесок у розвиток теорії кредиту та монетарної теорії.

У своїх працях Кейнс трактував кредит як «функцію грошової системи, що дозволяє одним господарюючим суб'єктам (кредиторам) відкладати в часі споживання частину свого поточного доходу, а іншим (боржникам) використовувати цю частину доходу для здійснення інвестицій або споживання» [2, с.419].

Крім того, Кейнс наголошував на таких компонентах кредиту, як відсоткові ставки, умови позики, гарантії позичальника та рівень ліквідності. Він розглядав кредит як інструмент стимулювання економічного зростання та підтримки підприємництва.

Американський економіст і лауреат Нобелівської премії з економіки Мілтон Фрідман тлумачив термін «кредит» у своїх працях і виступах. Одна з його найвідоміших праць, «Грошова історія Сполучених Штатів», містить розділ про кредити. У цьому розділі Фрідман розглядає механізм, за допомогою якого

банки створюють гроші за допомогою кредитування, і пояснює роль кредитування в економічному розвитку.

У своїх працях Фрідман також часто наголошував на важливості процентних ставок як засобу регулювання кредитування. Він вважав, що «процентні ставки повинні бути встановлені на рівні, який забезпечує адекватне кредитування, рівень інфляції та стабільність грошової системи».

Українські економісти також відносно чітко трактують термін «кредит». Наприклад, Ігор Мазепа, засновник та генеральний директор Concorde Capital говорив: «Кредитування — це процес надання фінансових ресурсів на умовах повернення, які передбачають відсотки». У свою чергу, професор факультету банківської справи та фінансів Національного університету «Києво-Могилянська академія» Володимир Лановий говорить що «позики це грошові кошти, які надаються з обов'язковими відсотками до сплати та умовами повернення» [1, с. 259].

У сучасній економічній літературі існують різні погляди на кредит. Зокрема, «кредит — це економічні відносини між юридичною та фізичною особами та державою, спрямовані на перерозподіл вартості на основі прибутку, як правило, зі сплатою відсотків. У цьому визначенні показані об'єкти кредитних відносин і основні принципи кредиту, але вони розуміються занадто вузько» [8, с. 326].

З точки зору банку, кредит - це позики, взята в борг у банку у формі грошей, передана в тимчасове користування з умовами гарантії, повернення, терміновості, платності та строковості. Перевага такого тлумачення полягає в тому, що воно оптимально визначає основу позики та підкреслює грошову форму кредиту. Однак він є неповним, оскільки відсутній об'єкт кредитних відносин.

Згідно зі статтею 2 Закону України "Про банки та банківську діяльність", термін «кредит» вживається в «значенні грошового кредиту (позики), який надається банком клієнту на певних умовах, зокрема за визначеною відсотковою ставкою та терміном погашення» [22].

Отже, теоретичні засади кредитування в Україні визначаються законами, нормативними актами та договорами між кредиторами та боржниками.

Основними законодавчими актами, що регулюють кредитування в Україні, є Закон «Про банки і банківську діяльність» та Цивільний кодекс України. Ці закони визначають правила кредитування, зокрема вимоги до кредитних договорів, процентні ставки, порядок визначення кредитоспроможності клієнта, відповідальність за порушення умов кредитних договорів.

Український банківський сектор працює за міжнародними стандартами та надійно формує сприятливі умови для відкриття бізнесу та залучення інвестицій. Банки в Україні пропонують різноманітні фінансові послуги, такі як бізнес-позики, іпотека, автокредити, кредитні картки тощо.

Кредитування є одним із найважливіших інструментів фінансової системи, що гарантує розвиток підприємництва, інвестиційної та споживчої активності. Одним із основних принципів кредитування є принцип відповідальності сторін. «Кредитування має ґрунтуватися на взаємній відповідальності банку та позичальника. Банки повинні забезпечувати надійність і безпеку своїх кредитних операцій, а позичальники – повертати кредити в обумовлені терміни. Іншим принципом є принцип рівних можливостей. Банки повинні дозволяти кредити без дискримінації за соціальними, расовими, релігійними чи іншими ознаками. Усі позичальники повинні мати рівні можливості отримати кредит за умови дотримання встановлених вимог і стандартів» [18].

У своїх дослідженнях, опублікованих у книзі «Теорія кредиту», М. Х. Бунге визначив, що «концепція природи довіри до кредиту, яка виступає фундаментальною основою: довіра до кредиту, заснована на принципах повернення, платності, гарантії безперечної винагороди в обіцяному вигляді» [3].

Принцип розумної ціни також є важливим аспектом. Банки повинні надавати кредити за розумною ціною, яка відповідає ризику, який вони беруть на себе. При цьому ціна кредиту має бути доступною та конкурентоспроможною на ринку.

Економічна сутність кредитування полягає в тому, що «це процес надання банками своїм клієнтам коштів на певну мету і в певний час. Після отримання кредиту клієнт зобов'язується повернути отриману суму з відсотками за користування кредитом у визначений термін» [21].

Кредити є одним із основних механізмів фінансування діяльності підприємств, юридичних та фізичних осіб. Можна зібрати необхідні кошти для розвитку бізнесу, реалізації інвестиційних проектів, купівлі квартир і автомобілів, оплати медичних послуг та інших потреб. Банки, які надають кредити, отримують відсотки від своїх клієнтів, джерело доходу банку. Кредити можуть бути як короткостроковими (наприклад, збільшення обігових коштів), так і довгостроковими (наприклад, будівництво житла).

Кредитування також є корисним інструментом для управління ліквідністю банку та забезпечення процентного доходу за користування позиковими коштами. За допомогою кредитування банки можуть створювати нову грошову масу, тим самим збільшуючи загальну грошову масу в економіці.

Кредитування в даний час можна поділити на традиційне і нетрадиційне (нове кредитування).

Традиційне кредитування - це тип кредитування, який зазвичай надають банки, кредитні спілки та інші фінансові установи, які працюють за стандартними процесами та підходами кредитування. Це означає, що умови кредитування визначаються з урахуванням стандартних показників, таких як кредитний ризик, дохід клієнта, застава та інші фактори.

Нетрадиційне кредитування - це відносно новий підхід до кредитування, який розвивається разом із технологічними змінами та розвитком інтернету. Ці типи кредитів мають менше вимог до клієнтів, більш гнучкі умови, доступ до них швидкий і зручний. Однак відсутність стандартних процедур і засобів контролю може призвести до банкрутства для клієнтів і проблем для кредиторів, таким чином підвищуючи ризик.

Традиційні види кредитних операцій в Україні включають наступні:

- Кредити для фізичних осіб - це позика, яка надається громадянам на різні цілі, такі як покупка автомобіля, ремонт житла, оплата навчання тощо.
- Кредити для підприємств - це позики, які надаються компаніям для фінансування різних проектів, таких як розширення виробництва, придбання обладнання, поповнення оборотних коштів тощо.
- Іпотечний кредит - це кредит на купівлю будинку під заставу нерухомості, придбаної за рахунок банківських коштів.
- Кредитна картка — це форма кредитування, за якої банки надають своїм клієнтам обмеження на відкладені покупки. Клієнти мають можливість використати цей ліміт у встановлених межах, погасивши заборгованість по кредитній картці у встановлені терміни.

Нові (нетрадиційні) види кредитних операцій в Україні можуть включати наступні:

- Факторинг — це вид фінансування, який дозволяє підприємству продати свою дебіторську заборгованість факторинговій компанії зі знижкою, отримуючи таким чином негайну фінансову допомогу.
- Краудфандинг – це вид фінансування проекту, який збирає гроші від багатьох людей для фінансування певного проекту. Залежно від проекту це може бути у формі пожертвувань або позик.
- Криптокредитування – це тип кредитування, який використовує криптовалюту як засіб платежу. Зазвичай такі позики пропонуються на тому ж блокчейні, в якому зберігається криптовалюта.
- Мікрокредитування – вид кредитування, який надає невеликі суми мікрокредитів малим підприємствам, фермерам та фізичним особам, які не можуть отримати кредит у банку.
- Інвестиційне кредитування – це вид позики, за якої банки та інші кредитні установи надають капітал для інвестування в різні проекти для забезпечення майбутнього доходу.

- Peer-to-peer (P2P) кредитування - вид кредитування, при якому інвестор надає позику позичальнику без участі банку. Зазвичай цей процес здійснюється через спеціальну онлайн-платформу.
- Овердрафт – це вид кредитування, при якому банк надає клієнту можливість використовувати кошти, які не знаходяться на рахунку, з дотриманням встановлених лімітів. У цьому випадку клієнт має можливість використовувати кошти зі свого рахунку з урахуванням встановлених лімітів.
- Кредитний скоринг — це тип кредитування, який використовує аналіз даних і статистичні методи для оцінки кредитоспроможності потенційних позичальників, а не традиційні методи визначення кредитоспроможності. Такий скоринг зазвичай використовується в онлайн-кредитуванні та мікрокредитуванні.

Однак кредитування також має свої ризики. Зокрема, збільшення боргового навантаження та негативний вплив на фінансову стійкість боржників у разі неспроможності повернути отримані кошти. Високі процентні ставки також можуть стати фінансовим тягарем для позичальників, що призведе до збільшення боргу та інших проблем.

Отже, економічна сутність кредитування полягає в забезпеченні доступу до ресурсів, необхідних для реалізації різноманітних проєктів, підвищення рівня життя, підтримки розвитку економіки в цілому. Кредитування дозволяє розширити можливості фірм, допомагає управляти ліквідністю, фінансувати інновації, створювати робочі місця та залучати інвестиції.

Однак, варто пам'ятати, що кредитування також включає ризики, які потребують належного аналізу та управління. Недбале кредитування може призвести до проблем з несплатою кредитів, банкрутства та системних криз. Тому ефективне управління кредитними ризиками та адекватна оцінка кредитної здатності є важливими аспектами успішного кредитування.

1.2. Механізм кредитування та його основні елементи

«Механізм кредитування – це система процедур, методів та інструментів, що використовуються банками та іншими фінансовими установами для надання кредитів клієнтам. Основною метою кредитних механізмів є надання клієнтам доступу до фінансових ресурсів для розвитку бізнесу, покупок, освіти чи інших фінансових потреб» [22].

Основною функцією кредитного механізму є «забезпечення доступу до фінансових ресурсів, необхідних для розвитку бізнесу та населення, забезпечення стабільності банківської системи» [25]. Для цього необхідні такі елементи механізму кредитування:

1. Кредитор — це банк або інша фінансова установа, яка надає кошти позичальнику на розумних умовах.
2. Позичальник — юридична або фізична особа, яка отримує гроші в кредит для задоволення своїх фінансових потреб.
3. Кредитний договір - це документ, який містить умови кредиту, такі як вартість кредиту, відсоткова ставка, строк кредиту, порядок повернення кредиту та інші умови.
4. Відсотки — це вартість капіталу, який банк позичає, що відображає ризики, які банк повинен взяти на себе, надаючи кредит.
5. Застава за кредитом – це майно чи інші активи, які позичальник залишає банку як забезпечення повернення кредиту.
6. Термін кредиту - це період, протягом якого позичальник повинен повернути гроші та нараховуються відсотки за користування кредитом.
7. Порядок повернення кредиту - відповідає умовам, за яких позичальник повинен повернути надані гроші та відсотки, це передбачає повернення кредиту на різних умовах і в різних розмірах.

Ці елементи є ключовими складовими механізму кредитування, що забезпечують ефективність і безпеку процесу для обох сторін – кредитора і позичальника.

Крім того, елементи механізму кредитування можуть також включати процедури оцінки кредитоспроможності клієнта та забезпечення дотримання заявлених показників. Важливо також врахувати дії, які вживає банк у разі дефолту позичальника, наприклад, стягнення заборгованості, нарахування пені тощо.

З розвитком промисловості та фінансових інститутів у 19-20 століттях кредитні механізми стали більш поширеними та структурованими. Комерційні банки були створені для кредитування підприємств і населення.

У 20 столітті механізм кредитування постійно розвивався та вдосконалювався, з'являлися нові види кредитів, такі як кредитні картки, інвестиційні фонди, оренда, факторинг, іпотека тощо.

В даний час механізм кредитування включає багато видів позик та інших фінансових продуктів, що допомагають задовольнити потреби різних галузей економіки та населення.

Основною функцією кредитного механізму є забезпечення позичальників коштами для здійснення різноманітних проектів та інвестицій. Банки надають кредити для збільшення доходів і покриття витрат. Крім того, кредитування позичальників є важливим засобом збільшення грошового обігу та стимулювання розвитку реального сектору економіки.

У сучасних економічних реаліях механізм кредитування банками позичальників зазнає серйозних змін. Зокрема, з поширенням сучасних технологій та посиленням конкуренції на ринку банківських послуг банки почали активно використовувати інноваційні методи кредитування для забезпечення безпеки та ефективності кредитного процесу.

Дотримання банківського та кредитного законодавства також є важливою частиною сучасних кредитних механізмів. Для захисту прав позичальників і

забезпечення стабільності банківської системи країни вживають відповідних правових заходів щодо регулювання кредитних ринків.

«Важливу роль у регулюванні кредитної діяльності в Україні відіграє Національний банк України (НБУ)» [17]. Він встановлює стандарти і нормативи кредитування, контролює фінансову стабільність банків і забезпечує дотримання правил кредитування. НБУ також регулює кредитну політику та встановлює норми резервування, вимоги до капіталу та ліквідності банків. Нормативи кредитування є важливим інструментом регулювання діяльності банків та забезпечення стабільності фінансової системи в цілому. Встановлення обмежень на рівні ризиків, які можуть приймати банки, дозволяє уникнути перекредитування та ризиків банкрутства, збільшення ліквідності та стабільності банківської системи. Нормативи кредитування також забезпечують захист інтересів клієнтів банків, які можуть отримувати кредитні кошти на вигідних умовах та з урахуванням ризиків.

Нормативи кредитного ризику – це встановлені правила та параметри, які визначають, наскільки ризикованою вважається кредитна операція чи кредитний портфель. Ці правила можуть відрізнятися залежно від конкретної внутрішньої політики кожного банку, країни та регулятора.

В Україні існують три нормативи кредитного ризику: Н7, Н8 та Н9. Нижче описані нормативи кредитного ризику та їх нормативні значення [13].

1. Н7 – норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента, не більше 25 відсотків;

- для системно важливих банків - не більше 20 відсотків;
- для спеціалізованих ощадних банків - не більше 20 відсотків;
- для спеціалізованих банків довірчого управління - не більше 15 відсотків.

2. Н8 - норматив великих кредитних ризиків, не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу.

3. Н9 – норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами, не більше 25 відсотків;

- для спеціалізованих ощадних банків - не більше 20 відсотків;
- для спеціалізованих банків довірчого управління - не більше 20 відсотків.

Підсумовуючи, можна сказати, що механізм кредитування є важливим інструментом сучасної економіки. Кредитні операції банків дозволяють підприємствам, організаціям і громадянам отримати необхідний капітал для здійснення різноманітних проектів, придбання активів та інших цілей.

Механізм кредитування включає багато факторів, таких як визначення кредитоспроможності позичальника, укладення кредитного договору, визначення ставки та терміну кредиту, контроль за використанням коштів та погашення кредиту.

Однак важливо пам'ятати, що ризики, пов'язані з кредитом, такі як можливість неплатежу позичальником кредиту та непередбачувані зміни на ринку, можуть призвести до збитків для банку. Тому використання кредитів має бути розумним і дисциплінованим, з урахуванням усіх факторів, які можуть вплинути на їх повернення.

Отже, механізм кредитування представляє собою комплексну систему процедур, методів та інструментів, що використовуються фінансовими установами з метою надання клієнтам кредитів. Основною метою кредитних механізмів є забезпечення доступу клієнтів до фінансових ресурсів, які можуть бути використані для розвитку бізнесу, здійснення покупок, отримання освіти та задоволення інших фінансових потреб. Щодо елементів механізму кредитування то можна сказати, що кредитування включає комплексну систему елементів, які взаємодіють для надання кредитів клієнтам. Основні елементи механізму кредитування включають: кредитор, позичальник, кредитний, відсотки, застава за кредитом, термін кредиту, порядок повернення кредиту

Розуміння та врахування цих елементів є важливим для успішного функціонування механізму кредитування та забезпечення ефективної роботи кредитного ринку.

1.3. Сучасні види кредитних операцій

Нетрадиційне кредитування набирає популярності у всьому світі та кардинально змінює підхід до фінансування.

Нетрадиційні форми фінансування – це фінансові продукти та підходи, які відрізняються від традиційних форм фінансування банками та фінансовими установами.

Найпоширенішими новими видами кредитування є: факторинг, криптокредитування, мікрокредитування, інвестиційне кредитування, peer-to-peer (p2p) кредитування, овердрафт, кредитування за допомогою технологій блокчейн.

Факторинг є однією з нетрадиційних форм кредитного бізнесу. Це фінансова угода між компанією (клієнтом) і факторинговою компанією (факторинговою компанією), яка фінансує факторингову компанію шляхом купівлі неоплачених рахунків-фактур або векселів у компанії.

Основна ідея факторингу полягає в тому, що компанія продає право на оплату товарів або послуг факторинговій компанії. Фактори надають компаніям неоплачені рахунки-фактури або частину суми рахунків-фактур (зазвичай у межах 70-90% від загальної суми) як негайне фінансування. Залишок, за вирахуванням будь-яких комісій факторів чи інших зборів, буде виплачено підприємству після отримання платежу від покупця.

Факторинг має ряд переваг для бізнесу. По-перше, ви отримуєте швидкі грошові надходження, щоб ви могли покрити свої операційні витрати та продовжувати розвивати свій бізнес. По-друге, факторинг перевіряє кредитоспроможність покупця перед покупкою дебіторської заборгованості, таким чином зменшуючи ризик неплатежу покупцем. Крім того, факторингова компанія може взяти на себе стягнення, звільняючи факторингову компанію від цього обов'язку.

Криптокредит — це нетрадиційний тип кредиту, який використовує криптовалюту як основний актив або заставу кредиту. Це дозволяє власникам

криптовалютних активів генерувати фінансові ресурси за допомогою криптовалют без необхідності продавати свої цифрові активи.

Основними формами позик у криптовалюті є:

1. Криптокредити забезпечені криптовалютами. У цій моделі позичальники надають криптовалюту як заставу та отримують кредити, розраховані на основі відсотка від загальної суми цієї застави. Якщо позичальник не погасить кредит у встановлений термін, фінансова установа має право конфіскувати заставу криптовалюти.
2. Позики на основі протоколів децентралізованого фінансування (DeFi). В екосистемі DeFi існують протоколи, які дозволяють користувачам позичати та позичати, використовуючи криптовалюту як заставу. Автоматизовані угоди підписуються на основі «розумних контрактів», які забезпечують конфіденційність і виконання угод.
3. Позики на основі стейблкоїнів. Стейблкоїн — це криптовалюта, вартість якої прив'язана до фіатної валюти, такої як долар США або євро. Кредитори можуть позичати, використовуючи стейблкоїни як базовий актив. Це дає можливість отримати стабільний кредит, уникаючи волатильності ринку криптовалют.

Наступний вид нового кредитування є мікрокредитування.

Мікрокредит — це форма кредиту, яка надає невеликі суми грошей людям з низькими доходами, мікробізнесу та людям, які живуть у вразливих економічних умовах. Основною метою мікрокредитування є підтримка економічного самовизначення, подолання бідності та розвиток малого бізнесу.

Основні особливості мікрокредиту:

1. Соціальний вплив. Мікропозики допомагають малозабезпеченим людям реалізувати свої бізнес-амбіції та покращити матеріальне становище.

2. Розвиток малого бізнесу. Мікрокредитування дозволяє малим підприємствам отримати капітал, необхідний для розширення, придбання обладнання, запуску нових продуктів або географічного розширення.
3. Доступ до фінансування. Мікропозики надають доступ до фінансування тим, хто не може отримати традиційну банківську позику через відсутність застави або фінансової історії.
4. Прості умови та процедури. Мікрокредит зазвичай має простіші умови та процедури, ніж традиційні банківські кредити.

В своїй статті «Мікрофінансування як інструмент подолання бідності.» Боднар, Олена Андріївна та Анастасія Партола описували мікрокредитування, як «потужний інструмент для подолання бідності, підтримки малого бізнесу та стимулювання економічного розвитку. Це дозволяє малозабезпеченим та незахищеним верствам населення отримати доступ до фінансових ресурсів, необхідних для реалізації їхніх бізнес-ідей та покращення фінансового становища» [2, с. 69].

Інвестиційні кредити є важливим інструментом фінансування інвестиційних проектів та стимулювання економічного розвитку. Це дозволяє компаніям отримати доступ до капіталу, необхідного для розширення, модернізації та впровадження нових технологій. «Основні переваги інвестиційного фінансування включають залучення інвестицій, сприяння підприємству, створення робочих місць та сприяння економічному розвитку. Однак це також тягне за собою ризики та вимагає належного аналізу проекту, щоб запропонувати та встановити вигідні умови кредитування для всіх залучених сторін. Розуміння та правильне управління ризиками має вирішальне значення для успішних інвестиційних позик», Так описували інвестиційне фінансування в своїй редакції Козуб та Аліна Вікторівна «Аналіз сучасного стану вітчизняного ринку фінансових інвестицій» [10, с. 17].

У всьому світі існує багато установ, які спеціалізуються на наданні інвестиційних кредитів, включаючи банки, фінансові установи, державні

установи та міжнародні організації. Вони розробляють спеціальні програми та умови кредитування з урахуванням потреб і деталей різних проектів.

Таким чином, інвестиційний кредит є потужним інструментом для сприяння підприємництву, створенню робочих місць, інноваціям та економічному зростанню. Це важливо як для компаній, які шукають додаткове фінансування для розробки та реалізації стратегічних проектів, так і для інвесторів, які шукають можливості отримати дохід і розширити свій портфель активів.

Загалом інвестиційний кредит є важливим інструментом стимулювання економічного зростання, стимулювання інновацій та розвитку підприємництва. Завдяки належному аналізу ризиків, ефективному управлінню проектами та створенню сприятливого інвестиційного клімату ми можемо максимізувати його потенціал.

Peer-to-peer (p2p) кредитування — це фінансова модель, у якій позичальники та інвестори взаємодіють безпосередньо через платформи, минаючи традиційних фінансових посередників, таких як банки.

У цій моделі позичальники отримують позики від фізичних осіб або інвесторів, готових фінансово підтримати проект.

Основна ідея P2P-кредитування полягає в тому, що платформа з'єднує позичальників та інвесторів і дає їм можливість встановлювати взаємовигідні умови кредитування. Позичальник подає заявку на отримання позики, вказуючи необхідну суму позики та умови позики. Потім інвестори аналізують заявки та обирають проекти для інвестування.

Також до нових видів кредитування можна віднести овердрафт. Овердрафт – вид кредитної операції, яка дозволяє клієнтам банку знімати гроші зі свого банківського рахунку, перевищуючи наявну на ньому суму, тобто створюючи негативний баланс. По суті, банк надає клієнту короткостроковий кредит.

Основні особливості овердрафту:

- Ліміт. Банк встановлює максимальну суму, яку клієнт може перевищити на своєму балансі.

- Процентна ставка. За користування овердрафтом банк нараховує відсотки, які розраховуються виходячи з суми перевищення та тривалості кредиту.
- Умови повернення. Банк може встановити умови оплати овердрафту, наприклад, щомісячну оплату або повну оплату при надходженні нових коштів на рахунок.

Овердрафти часто використовуються клієнтами для покриття тимчасових фінансових проблем, непередбачених витрат або тимчасової нестачі коштів. Це забезпечує зручність і доступ до капіталу без необхідності окремої позики.

Однак слід пам'ятати, що кредити овердрафт можуть бути дорожчими за інші види кредиту через вищі процентні ставки. Крім того, неправильне використання можливостей овердрафту може призвести до збільшення боргу та проблем з управлінням фінансами.

І на останок новий вид кредитування - кредитування за допомогою технологій блокчейн.

Кредитування за допомогою технології блокчейн — це нова форма кредитування, яка використовує технологію блокчейн для полегшення та автоматизації процесу кредитування та адміністрування. Блокчейн — це розподілена база даних, яка зберігає інформацію про кредитні операції у вигляді блоків, які постійно оновлюються та перевіряються мережею користувачів.

Основними перевагами кредитів на основі технології блокчейн є:

1. Децентралізація. Блокчейн дозволяє безпосередньо взаємодіяти між позичальниками та кредиторами, минаючи традиційних посередників, таких як банки. Це зменшує транзакційні витрати та усуває потребу в додаткових послугах.
2. Безпека та захист даних. Інформація про кредитні операції зберігається в блоках, шифрується і перевіряється мережею користувача. Це забезпечує високий рівень безпеки та запобігає підробці даних.

3. Швидкість і ефективність. Технологію блокчейн можна використовувати для автоматизації процесу оформлення та управління позиками, заощаджуючи час і зусилля. Використання смарт-контрактів на блокчейні може автоматично контролювати виконання умов кредиту та спростити процес погашення та стягнення.
4. Підвищена прозорість. Блокчейн забезпечує прозорість і доступність інформації про кредитні операції для всіх учасників мережі. Це підвищує довіру між сторонами та зменшує ризик шахрайства та зловмисної діяльності.
5. Мікрокредити та включення. Технологія блокчейн може сприяти розвитку мікрокредитування та надання фінансових послуг людям, які раніше були виключені з традиційної системи банківського кредитування. Це дозволяє вам легко підключатися та автентифікуватися з вашими клієнтами, надаючи вам ширший доступ до кредиту.

Незважаючи на свої переваги, «кредитування на основі блокчейну також стикається з такими проблемами, як відсутність нормативної бази, висока волатильність криптовалюти, волатильність ринку та потенційні проблеми з конфіденційністю. У блокчейн-кредитуванні важливо враховувати ці фактори та забезпечити дотримання нормативних вимог» [29].

Отже, нетрадиційне кредитування є важливим та інноваційним підходом до надання фінансових послуг. Воно включає різні методи та інструменти, які доповнюють традиційні форми кредитування. Ці види нетрадиційних кредитів відкривають нові можливості фінансового доступу для різних груп клієнтів, підтримують малий бізнес та стимулюють економічний розвиток.

Загалом, нетрадиційне кредитування створює нові можливості та виклики для фінансової системи. Це може забезпечити ширший доступ до кредитів, підтримати підприємництво та сприяти економічному розвитку. Проте успішне використання нетрадиційних методів фінансування залежить від уміння

ефективно управляти ризиками та створювати сприятливі умови для розвитку та інновацій у цій сфері. Крім того, важливо забезпечити прозорість, довіру та безпеку для всіх, хто бере участь у процесі кредитування.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА ЗДІЙСНЕННЯ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ УКРАЇНСЬКИМИ БАНКАМИ

2.1 Фінансово-економічна характеристика діяльності АТ КБ «Приватбанк» за 2020-2022 роки

На даний час АТ КБ «Приватбанк» є одним з найбільших функціонуючих в Україні банків, який перебуває у власності держави. Цей банк заснований у 1992 році у м. Дніпропетровськ. Цільовою клієнтською аудиторією банку спочатку було населення, а згодом вже і бізнес.

Більше 19 млн активних клієнтів (фізичних і юридичних осіб) користуються послугами банку на даний час. У ПриватБанку працює більше 1 000 відділень, 5 000 банкоматів та 10 000 терміналів самообслуговування на території нашої країни.

Мета роботи банку – «економічно сильна Україна». «ПриватБанк є відповідальним роботодавцем і одним із найбільших платників податків у країні. Попри складні часи, ми рухаємо економіку вперед, не зупиняючи кредитування українців та бізнесу. У 2022 році частка ПриватБанку в роздрібному кредитному портфелі зросла з 26 до 32%, а бізнес отримав 23,8 млрд грн нових кредитів. Працюємо на перемогу й відновлення України» [19].

Рейтингові оцінки АТ КБ «Приватбанк» є одними з найвищих серед українських банків, вони наведені у Таблиці 2.1. Оскільки фінансовий стан банку попри всі глобальні виклики та загрози залишається досить стабільним, а система ризик-менеджменту банку досить розвинута.

Більшість клієнтів банку вважають цей банк інноваційним, сучасним, надійним, зі значним асортиментом банківських продуктів та послуг. Саме Приватбанк випустив найбільшу кількість банківських карток, в т.ч. кредитних, які дають змогу їх клієнтам здійснювати свої операції швидко, дистанційно за допомогою інтернет-банкінгу.

Таблиця 2.1

Рейтинг АТ КБ «Приватбанк» у 2022 році [19]

<u>Standard Rating</u>	
Довгостроковий рейтинг за національною шкалою	uaAA
Короткостроковий кредитний рейтинг	uaK1
Рейтинг депозитів	ua.1
<u>Fitch Ratings</u>	
Довгостроковий рейтинг за національною шкалою	AA (ukr)/Stable
Рейтинг стійкості	ccc-
Рейтинг підтримки	WD
Рівень підтримки довгострокового РДЕ	WD
<u>Moody's (рейтинги визначаються на основі публічної інформації)</u>	
Базова оцінка кредитоспроможності (BCA)	ca
Скоригована базова оцінка кредитоспроможності (Adjusted BCA)	ca
Довгострокові депозити (іноземна валюта)	Сaa3
Довгострокові депозити (національна валюта)	Сaa3
Довгострокова оцінка ризику контрагента	Сaa3(cr)

Після націоналізації банку у 2016 році він перейшов на нову технологічну платформу, що дало можливість поліпшити якість наданих послуг і збільшити ефективність роботи банку.

Розглянемо динаміку структури пасивів Приватбанку, його власного капіталу, а також зобов'язань за останні роки, щоб проаналізувати джерела ресурсів банку.

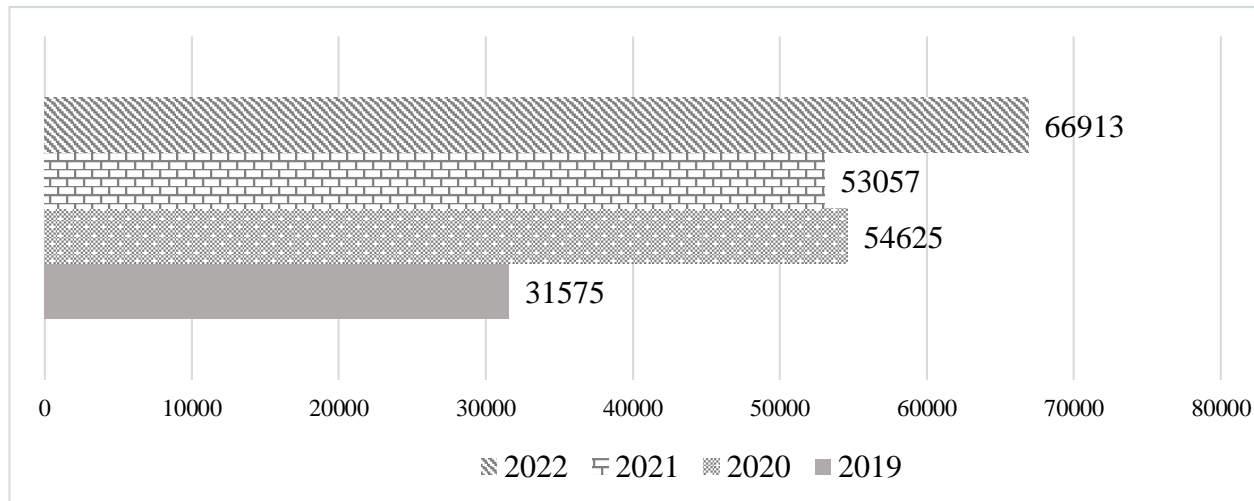

Рис. 2.1 Динаміка власного капіталу АТ КБ «Приватбанк» за 2019-2022 рр., млн грн. [19]

Як ми бачимо за 2019-2022 роки власний капітал банку зріс більш ніж удвічі, а саме на 35 млн грн, що значно укріпило конкурентну позицію банку на ринку. Розглянемо також і структуру зобов'язань банку за 2020-2022 роки.

Таблиця 2.2

Динаміка структури зобов'язань АТ КБ «ПРИВАТБАНК» за 2020-2022 рр. [19]

Зобов'язання	2020		2021		2022	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Заборгованість перед ін. банками та іншими фін. організаціями	19	0,005	-	-	-	-
Кошти банків	-	-	3	0,001	-	-
Кошти клієнтів	312 568	81,69	325 019	80,97	471 863	87,28
Інші залучені кошти	-	-	-	-	128	0,02
Зобов'язання орендаря з лізингу	1844	0,48	-	-	-	-
Поточні податкові зобов'язання	9	0,002	12	0,003	3	0,001
Відстрочені податкові зобов'язання	147	0,04	158	0,04	-	-
Інші фінансові зобов'язання	2 912	0,76	3 824	0,95	2 647	0,49
Резерви та нефінансові зобов'язання	12 087	3,16	-	-	-	-
Забезпечення	-	-	3 651	0,91	5 804	1,07
Інші нефінансові зобов'язання	-	-	1 803	0,45	2 274	0,42
Всього зобов'язань	329 586	86,13	334 470	83,33	482 719	89,28
Власний капітал	53 057	13,87	66 915	16,67	57 939	10,72
Всього пасивів	382 643	100	401 385	100	540 658	100

З вище наведеної таблиці ми бачимо, що 87% усіх ресурсів банку складають кошти клієнтів, тобто депозити населення, а також кошти на рахунках підприємств та організацій. Такий високий відсоток депозитів у структурі ресурсів банку відображає також і доволі значний рівень довіри до банку серед його клієнтів. Лише за останні 3 кризових роки клієнти принесли в банк на 160 млн грн більше, тобто більш як на 50% зріс обсяг депозитів банку і це під час коронакризи та війни. 11% у структурі пасивів займає власний капітал банку, що є достатнім показником для необхідного рівня надійності банку. Усі інші джерела ресурсів Приватбанку є невеликими і не відіграють значної ролі у забезпеченні активної діяльності банку.

Із 2018 року АТКБ «Приватбанк» не використовує у своїй роботі кошти, залучені за допомогою субординованого боргу.

Загальний обсяг ресурсів банку за 2020-2022 роки зріс на 31%, що дає можливість банку і надалі розвиватись здійснюючи прибуткову активну діяльність. Розглянемо також структуру активів Приватбанку за останні роки у таблиці 2.3.

Заради дотримання достатніх вимог ліквідності банк залишає досить значну частку коштів у касі у вигляді грошових коштів та їх еквівалентів – 13-18%, звичайно, що кошти в касі не є дохідним активом для банку, а тому потрібно бути доволі обережним зі збільшенням цієї складової активів банку, щоб не втрачати можливість отримувати додаткові доходи від вкладання коштів.

Попри те, що головною складовою активів банку мали б бути надані клієнтам кредити, ми бачимо, що за останні 3 роки їх частка дуже низька в Приватбанку – 12-17%, хоча у 2022 році значно зросло кредитування інших банків, до 19%. В той час як вкладення банку в інвестиційні цінні папери залишаються найбільшою складовою активів банку, у 2020 році їх обсяг складав 220 млн грн (інвестиційні цінні папери за СВПЗ 100,7 млн грн та інвестиційні цінні папери за СВІСД 119,2 млн грн), а у 2022 році майже 240 млн грн. Основним цінним папером для інвестування банку виступає ОВДП, що вважається надійним та досить прибутковим напрямком для вкладень.

Таблиця 2.3.

Динаміка структури активів АТ КБ «ПРИВАТБАНК» за 2020-2022 роки [19]

Активи	2020		2021		2022	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Грошові кошти, їх еквіваленти та обов'язкові резерви	49 911	13,04	52 835	13,03	96 380	17,83
Заборгованість інших банків	25 059	6,55	-	-	-	-
Кредити та аванси банкам	-	-	26 243	6,47	103 837	19,21
Кредити та аванси клієнтам	55 021	14,38	68 218	16,83	68 084	12,59
Інвестиційні цінні папери за СВПЗ	100 750	26,33	93 096	22,96	95 716	17,70
Інвестиційні цінні папери за СВІСД	119 196	31,15	129 074	31,84	143 920	26,62
Інвестиційні цінні папери за АС	1 765	0,46	107	0,03	116	0,02
Поточні податкові активи	6660	1,74	9 978	2,46	9 079	1,68
Відстрочені податкові активи	-	-	-	-	1 100	0,20
Інвестиційна нерухомість	2 933	0,77	1 989	0,49	2 155	0,40
Активи з права користування	1 748	0,45	-	-	-	-
Основні засоби та нематеріальні активи	5 982	1,56	7 450	1,84	6 700	1,24
Інші фінансові активи	3 467	0,91	6 673	1,65	4 318	0,80
Інші активи	8 901	2,33	9 715	2,40	9 189	1,70
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя	1 228	0,32	-	-	-	-
Активи, утримувані для продажу	32	0,01	7	0,002	64	0,01
Всього активів	382 643	100	401 385	100	540 658	100

Однак в такій ситуації ми бачимо, що банк не здатний виконувати свою кредитно-інвестиційну функцію, яка покликана сприяти кредитуванню бізнесу заради загального економічного розвитку в країні. Фактично, якщо головним джерелом ресурсів даного державного банку є кошти клієнтів, тобто депозити та кошти на рахунках, а основним напрямком вкладень банку є державні цінні папери, то банк виступає посередником, який фінансує вкладення в державу заощаджень своїх клієнтів.

Розглянемо динаміку показників діяльності Приватбанку за 2018-2022 роки.

Таблиця. 2.4.

Основні показники діяльності АТ КБ «Приватбанк» за 2018-2022 роки,
млн. грн. [19]

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Абсолютний приріст 2022-2018
Процентний дохід	30754	33841	33563	35854	43686	12932
Процентні витрати	14002	14174	11961	6537	3768	-10234
Чистий процентний дохід	16752	19667	21602	29317	39918	23166
Комісійний дохід	19590	24575	27649	35057	32945	13355
Комісійні витрати	4402	6386	8888	11840	12505	8103
Чистий комісійний дохід	15188	18189	18761	23217	20440	5252
Адміністративні та інші операційні витрати	13988	14815	16681	2348	10473	-3515
Прибуток / (збиток) до оподаткування	12789	32609	24296	35067	34672	21883
(Витрати) / кредит на податок на прибуток	9	-	(6)	17	4474	4465
Чистий прибуток/ (збиток) за рік	12780	32609	24290	35084	30198	17418

Як ми бачимо з таблиці 2.4 найбільший прибуток АТ КБ «Приватбанк» отримує з процентних доходів. Чистий процентний дохід банку за 2018-2022 рр. зріс на 23 млрд грн, при цьому процентні доходи зросли на 13 млрд грн, а процентні витрати зменшилися на 10 млрд грн. Чистий комісійний дохід банку також зріс на 5 млрд грн за останні 5 років. Основними напрямками затрат банку є комісійні витрати та адміністративно-операційні витрати. Попри те, що на 87% ресурси банку формуються з коштів клієнтів на депозитах на поточних рахунках, процентні витрати складають лише 3,8 млрд грн у 2022 році, що означає, що банк проводить ефективну процентну політику, залучаючи ресурси дешево і вкладаючи під значно вищі відсотки.

Не дивлячись на коронакризу та війну банк залишався досить прибутковим, що дає змогу розвиватися йому і надалі надійно та стабільно.

Розглянемо також динаміку коефіцієнтів фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк» за 2018-2022 роки у наступній таблиці.

Таблиця 2.5

Коефіцієнти фінансової стійкості АТ КБ «Приватбанк» за 2018-2022 роки

Коефіцієнти	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Оптимальне значення
Коефіцієнт надійності (ВК/З)	0,10	0,12	0,17	0,16	0,12	Не менше 0,05
Коефіцієнт «фінансового важеля» (З/ВК)	9,95	8,11	6,05	6,22	9,33	У межах 20:1
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів (ВК/А)	0,09	0,10	0,14	0,13	0,11	Не менше 0,04
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу (А/СК)	1,35	1,50	1,86	1,95	2,62	12,0-15,0

У загальному фінансова стійкість банку є задовільною і майже всі показники відповідають межам оптимального їх значення. Коефіцієнт надійності банку у 2022 році склав 0,12, що є достатнім показником і вказує на те, що у банку вистачить власного капіталу для покриття його зобов'язань. Коефіцієнт фінансового важеля склав 9,33 у 2022 році й означає, що банк залучив достатню кількість ресурсів на одиницю свого власного капіталу. Єдиним показником, який не зважаючи на зростання за останні 5 років не входить в межі оптимального значення, є коефіцієнт мультиплікатора капіталу, що спричинено великою часткою накопиченого за минулі роки дефіциту банку у структурі його власного капіталу. При статутному капіталі Приватбанку в 2022 році - 206 млрд грн, його власний капітал складає лише 58 млрд грн, а накопичений дефіцит – 157 млрд грн.

На даний час АТ КБ ПриватБанк демонструє доволі успішну діяльність, він є провідним банком в Україні, а також одним з найбільших банків Східної Європи. Приватбанк надає широкий спектр банківських послуг, має сучасну технологічну інфраструктуру, задля забезпечення зручності й ефективності обслуговування власних клієнтів. Банк активно розвиває і впроваджує новітні технології, підтримує різні проекти та ініціативи в країні, що робить його

важливим гравцем на ринку банківських послуг. Приватбанк працює досить прибутково, не зважаючи на значні зовнішні виклики і загрози, які відбуваються в Україні та світі. Безперечно, що цей банк, як і інші державні банки сприяли утриманню стабільності всієї банківської системи нашої країни, після масштабної паніки через російське вторгнення, вони реалізовували державну політику стабілізації кризової ситуації в країні.

2.2 Аналіз кредитних продуктів АТ КБ «Приватбанк»

АТ КБ «Приватбанк» у 2022-2023 роках зосереджується на наступних кредитних продуктах для приватних осіб:

- кредитування за допомогою кредитних карток;
- оплата частинами і миттєва розстрочка;
- кредит готівкою;
- кредит на авто з пробігом;
- кредити на нові авто;
- кредити «ЄОселя».

Для фінансування бізнесу АТ КБ «Приватбанк» пропонує такі кредитні продукти:

- ✓ 5-7-9%;
- ✓ агросезон;
- ✓ кредит під заставу депозиту;
- ✓ кредитна лінія;
- ✓ кредитний ліміт;
- ✓ кредитні програми: кредит на купівлю основних засобів, КУБ, лізинг, овердрафт, тощо.

18 млн клієнтів Приватбанку користуються картою «Універсальна», з цією картою клієнти можуть:

- «витрачати як власні, так і кредитні гроші банку (до 200 000 грн);
- платити в усіх торгових точках, інтернеті та за кордоном;

- користуватися пільговим періодом до 55 днів без переplat;
- оплачувати смартфоном і смарт-годинником безконтактно через Google Pay і Apple Pay» [19].

Процентна ставка по такій картці фіксована і складає 42,0% річних, а реальна річна ставка сягає 51,09%.

У таблиці 2.6 наведені основні характеристики умов кредитування по «Оплаті частинами» та «Миттєвій розстрочці» банку.

Таблиця 2.6

Основні характеристики умов кредитування по «Оплаті частинами» та «Миттєвій розстрочці» АТ КБ «Приватбанк» [19]

Кредит	Оплата частинами	Миттєва розстрочка
Максимальна сума кредиту	До 300 000 грн (розраховується індивідуально)	
Мінімальна сума кредиту	300 грн	
Процентна ставка (від суми кредиту, на місяць)	0,01%	1,9%
Строк договору	До 24 місяців	
Реальна річна процентна ставка	0,24%	52,53%
Мінімальна сума першого внеску	12 грн	
Доступний ліміт	Єдиний	

Умовами надання кредитів готівкою для населення є:

- «максимальна сума кредиту - 300 000 грн (розраховується індивідуально для кожного клієнта);
- процентна ставка - 1,5% на місяць;
- строк договору -10, 20 та 36 місяців;
- реальна річна процентна ставка - 37%;
- мінімальна сума першого внеску - 0 грн» [19].

Серед кредитних операцій Приватбанку важливе місце займає іпотечний кредит – «єОселя», умови його надання наведені у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Умови програми «єОселя» для населення від АТ КБ «Приватбанк» [19]

Мінімальна сума кредиту	100 тис грн
Максимальна сума кредиту	4 млн грн
Строк	від 24 міс до 240 місяців
Перший внесок	від 20% від вартості нерухомості
Ставка для клієнта (з урахуванням компенсації)	3% річних
Ставка без компенсації	7% річних
Схема погашення кредиту	ануїтет
Платежі за додаткові та супутні послуги, обов'язкові для укладання договору	
Страховання іпотеки	0,25% від вартості нерухомості
Разова комісія	0,5% від суми кредиту
Послуги нотаріуса	12 000 грн (орієнтовно)
Оцінювання нерухомості	3 500 грн (орієнтовно)

Кредитування авто з пробігом для населення надається банком на таких умовах:

- ✓ «Власний внесок - від 30% вартості автомобіля.
- ✓ Період кредитування - від 1 до 4 років.
- ✓ Процентна ставка - від 6,5 до 21% річних.
- ✓ Сума кредиту - від 100 000 до 1 500 000 грн.
- ✓ Разова комісія за видачу кредиту - від 1 до 2% від суми кредиту.
- ✓ Схема погашення кредиту - ануїтет.

- ✓ Вид застави - автомобіль, що оформлюється в кредит.
- ✓ Страхування КАСКО в акредитованих банком страхових компаніях (щороку)- від 6,2 до 6,41% від вартості забезпечення залежно від віку автомобіля» [19].

При кредитуванні нових авто банком для населення відрізняється лише розмір процентної ставки - від 0,01 до 14,5% річних, усі інші умови схожі з кредитуванням авто з пробігом.

Приватбанк є державним банком і бере участь у реалізації державної програми «Доступні кредити 5-7-9%», за якою держава компенсує суб'єктам підприємництва певну частину кредитного навантаження, і чим більше робочих місць створює підприємець-позичальник, то більшу компенсацію % за кредитом отримує від держави. Головні умови даного фінансування наведені в Додатку А.

Умови кредитування продукту «Агросезон» також наведені в Додатку Б.

Якщо юридична особа має відкритий депозит у Приватбанку, але їй терміново потрібні кошти, то вона може отримати кредит у банку під 2,5%.

Для поповнення обігових коштів підприємства можуть оформляти кредитну лінію, її сума може сягати до 50 млн грн. За умови участі в програмі «Доступні кредити 5-7-9%» ставка кредиту буде - 9%, а якщо ні, то фіксована ставка - 23,5%.

Для придбання основних засобів (комерційного транспорту, сільгосптехніки, спецтехніки) або ж лізингу, юридичні особи теж можуть скористатися державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» і тоді ставка кредиту буде нижчою, а в іншому випадку вона складає 22% річних. Аванс повинен складати не менше 20%.

КУБ під заставу автотранспорту та/або житлової чи комерційної нерухомості теж можна оформити за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» і тоді ставка кредиту буде нижчою, а в іншому випадку вона складає 23,5% річних. Сума фінансування може сягнути 5 млн грн.

Овердрафт у Приватбанку надається клієнтам юридичним особам на таких умовах:

- ✓ «Сума ліміту - до 40% від середньомісячних надходжень на поточні рахунки клієнта. Максимум до 4 000 000 грн.
- ✓ Строк дії договору - 1 рік із можливістю автоматичної пролонгації.
- ✓ Період безперервного користування коштами - 90 днів.
- ✓ Комісія - 1% (разово під час оформлення кредиту).
- ✓ Ставка - від 22% до 27% (щоквартальний перегляд цінкових параметрів протягом дії договору)» [19].

Асортимент кредитних операцій АТ КБ «Приватбанк» є доволі широким і клієнт може обрати для себе оптимальний варіант фінансування. Деякі кредитні продукти банку у зв'язку зі значними зовнішнім викликами і загрозами припинили реалізовуватися банком, однак важливою залишається державна підтримка фінансування розвитку бізнесу - державна програма «Доступні кредити 5-7-9%».

2.3 Аналіз кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк» за 2020-2022 роки

Розглянемо в динаміці структуру кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк» за 2020-2022 роки в Таблиці 2.8.

Як ми бачимо, найбільшою складовою кредитного портфеля банку на даний час є «Кредити, що управляються як окремий портфель», сюди включені непрацюючі кредити, що були видані банком ще до націоналізації 19 грудня 2016 року. Керівництво банку вважає, що цей портфель кредитів має спільні показники кредитного ризику, що не залежать від класифікації за галуззю економіки і напрямом комерційної діяльності. На кінець 2022 року Приватбанк визнав 167 435 млн грн резерву під очікувані кредитні збитки за цими кредитами. У 2022 році Приватбанк списав за рахунок сформованого резерву 44 млн грн таких кредитів і продовжуватиме вживати усіх потрібних заходів задля повернення списаної заборгованості.

Таблиця 2.8.

Динаміка структури кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк»
за 2020-2022 роки, млн грн [19]

	2020	2021	2022	Абсолютне відхилення 2022-2020
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	164 332	163 513	167 931	3 599
Кредити юридичним особам	5 509	4 091	5 340	-169
Кредити фізичним особам – кредитні картки	40 609	45 314	46 593	5 984
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	9 566	9 858	3 912	-5 654
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	3 500	5 343	3 880	330
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	35	394	328	293
Кредити фізичним особам – інші кредити	129	83	26	-103
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП)	6 859	11 903	21 311	14 452
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – фізичні особи	1 052	735	364	-688
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – юридичні особи	588	267	162	-426
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – підприємства малого та середнього бізнесу (МСП)	517	1 067	649	132
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	232 772	242 568	250 496	17 724
Мінус: резерв під очікувані кредитні збитки	(177 751)	(174 350)	(182 412)	(4 661)
Всього кредитів та авансів клієнтам	55 021	68 218	68 084	13 063

На даний час Приватбанк переважно кредитує фізичних осіб через кредитні картки – 46,5 млрд грн (більше 18% усього кредитного портфеля 2022 банку), і з кожним роком обсяг такого кредитування зростає. Кредитування підприємств малого та середнього бізнесу теж поступово зростає (21 млрд грн у 2022 році), особливо за рахунок участі Приватбанку в державній програмі 5-7-9%, яка компенсує частку відсотків за кредитами.

Також варто зазначити, що Приватбанк сформував великий резерв під очікувані кредитні збитки. У 2022 році кредити та аванси клієнтам, які Приватбанк списав за рахунок резервів у минулих роках, було відшкодовано у загальній сумі 359 млн грн, уключаючи відшкодування 238 млн грн за

кредитними картками, 98 млн грн за кредитами юридичним особам, 21 млн грн за іпотечними кредитами і 2 млн грн за кредитами МСП.

Приватбанк проаналізував платоспроможність клієнтів та її зміну внаслідок воєнних дій виходячи і станом на 31 грудня 2022 року, визнав витрати у складі «Прибуток від зменшення корисності та сторнування збитку від зменшення корисності, визначені згідно з МСФЗ 9» через підвищення кредитних ризиків і оцінок пошкодження заставного майна у сумі 10 870 млн грн.

Концентрація клієнтського кредитного портфелю Приватбанку у 2021-2022 роках за галузями економіки та напрямками комерційної діяльності відображена в таблиці 2.9.

У 2022 році кредитний портфель банку за виключенням кредитів та дебіторської заборгованості за фінансовим лізингом, які управляються як окремий портфель складав 82,6 млрд грн (без вирахування сформованих резервів), а кредитування фізичних осіб складало 55,1 млрд грн (46,6 млрд грн з них банк видав кредитів, за допомогою випущених карток), тобто 66,7% у структурі реального кредитного портфелю Приватбанку займають кредити населення.

У 2021 році обсяг наданих кредитів населенню був ще більшим 61,7 млрд грн (45,3 млрд грн - кредити фізичним особам через кредитні картки), із 79 млрд грн виданих кредитів, без урахування «особливого» окремого портфелю, тобто 78,1% припадало на кредити фізичних осіб.

У 2020 році Приватбанк надав кредитів населенню на 55 млрд грн (40,6 млрд грн - кредити фізичним особам через кредитні картки), із 68,4 млрд грн наданих клієнтам кредитів без урахування окремого портфелю банку, і це склало 80,4% реального кредитного портфелю банку.

Отже, проаналізувавши структуру кредитного портфелю за галузями економіки та напрямками комерційної діяльності ми можемо зазначити, що головним напрямком кредитування Приватбанку залишаються кредити фізичним особам, а особливо кредити з використанням кредитних карток.

Таблиця 2.9

Структура кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк» за галузями економіки у 2021-2022 рр. [сайт]

	2021		2022	
	млн грн	%	млн грн	%
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	163 513	67	167 931	67
Кредити фізичним особам	61 727	25	55 103	22
Кредити юридичним особам та підприємствам малого та середнього				
Рослинництво	2 988	2	12 325	5
Роздрібна торгівля	2 889	2	3 578	2
Оптова торгівля	2 377	2	2 868	2
Інфраструктура	1 104	1	1 206	1
Виробництво товарів народного споживання	800	-	1 033	1
Устаткування та обладнання	798	-	883	-
Паливно-енергетичний комплекс	635	-	674	-
Автомобільні дилери	522	-	617	-
Харчова промисловість	462	-	614	-
Послуги	1 066	1	574	-
Будівництво та нерухомість	764	-	512	-
Інше АПК та пов'язані галузі	497	-	425	-
Торгівля сільськогосподарською продукцією	259	-	343	-
Металургійний комплекс	342	-	326	-
Будівельні матеріали	370	-	324	-
Тваринництво	197	-	313	-
Соціальний сектор	359	-	278	-
Хімічний комплекс	170	-	162	-
Переробка сільськогосподарської продукції	89	-	151	-
Авіабудування	136	-	141	-
Фінансовий сектор	5	-	4	-
Автомобілебудування	2	-	1	-
Інше	497	-	110	-
Всього кредитів та авансів клієнтам	242 568	100	250 496	100

У структурі кредитування Приватбанком бізнесу переважає кредитування рослинництва, роздрібної й оптової торгівлі, інфраструктури та виробництва товарів народного споживання, однак частка цих кредитів є дуже незначною. Навіть участь банку у державній програмі підтримки малого бізнесу 5-7-9%, не змогла переорієнтувати банк на переважне кредитування бізнесу.

Варто також зазначити, що банку необхідно ефективніше та оперативніше керувати кредитами, що управляються як «окремий портфель», тобто непрацюючими кредитами, що були видані банком ще до націоналізації, оскільки резерв Приватбанку, який сформований за цими кредитами є занадто великим і відволікає обмежені ресурси банку від прибуткової активної діяльності.

З метою більш повної характеристики кредитування АТ КБ «Приватбанк» дослідимо також і стан дотримання банком нормативів кредитного ризику у 2020-2023 роках відображених на рисунку 2.2.

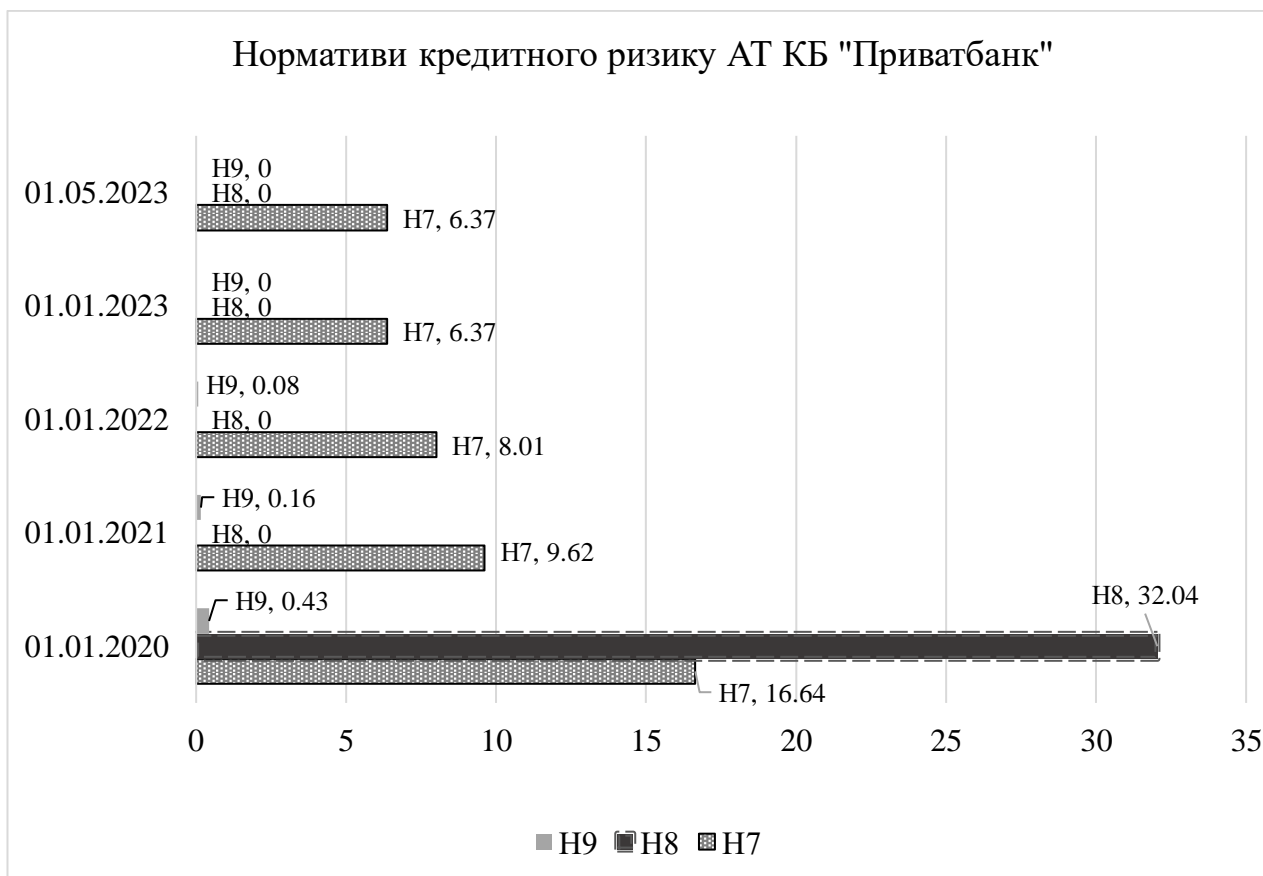

Рис. 2.2 Нормативи кредитного ризику АТ КБ «Приватбанк» у 2020-2023 рр., % [19]

Як ми бачимо з даного рисунка Приватбанк дотримується обмежень по нормативах кредитного ризику для українських банків із значним запасом. Якщо Н7 «Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента» повинен бути не більше 25%, то у Приватбанку він зменшився

з 16,64% на початку 2020 року до 6,37% у травні 2023 року, що викликано як зменшенням частки кредитування в структурі активів банку, так і зменшенням обсягів надання ризикованих кредитів.

Н8 «Норматив великих кредитних ризиків» повинен бути не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу банку (значення більше 800), Приватбанк дотримується і цього нормативу, а з 2021 року у нього взагалі 0 значення, тобто банк не надає великих кредитів (більше 10% свого регулятивного капіталу) і не несе великих ризиків.

Н9 «Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами» де-юре теж надзвичайно малий 0,43% на початку 2020 року і 0% у 2023 році, у порівнянні з нормативним значенням – не більше 25%. Однак враховуючи, що за проаналізований період Приватбанк перебуває у власності держави, то і категорію «пов'язана особа при кредитуванні» визначити для нього досить проблемно.

У 2022 році вагому частку у структурі активів Приватбанку зайняли кредити та аванси банкам – 103,8 млрд грн (19,2 %), з них депозитні сертифікати НБУ склали 100 млрд грн, кошти банків за рахунками умовного зберігання (ескроу) у НБУ – 3,7 млрд грн. У 2021 а 2020 роках такі кредити склали лише 26,2 млрд грн і формувались також з депозитних сертифікатів НБУ.

Звичайно, що коли банк перебуває у власності держави, то він є і складовою державної політики у банківській сфері, що дає додаткову можливість державі скористатися «банківськими важелями» у складних кризових моментах, що виникають у результаті зовнішніх викликів і загроз, з метою стабілізації загальноекономічної ситуації в країні.

РОЗДІЛ 3

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПОТЕНЦІЙНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Міжнародний досвід ринку кредитних послуг

Міжнародний досвід ринку кредитних послуг дуже широкий і різноманітний, оскільки кожна країна має власну систему фінансових послуг, багато в чому залежну від культурних, економічних і правових умов.

Однією з головних особливостей ринку кредитних послуг є «наявність різних типів фінансових установ, таких як банки, кредитні спілки та кредитні установи. Кожен із типів цих установ пропонує унікальні послуги та має унікальні умови кредитування» [34].

У країнах з розвиненими ринками кредитних послуг, таких як США і Японія, країнах Європейського Союзу, численні банки та інші фінансові установи пропонують кредити різних видів і доступності. Ці країни також мають суворі правила та норми, які регулюють діяльність фінансових установ і захищають права споживачів.

У своїй статті "Фінансовий ринок США: еволюція та сучасний стан" Грінченко писав, що ринок кредитних послуг США «є одним з найбільш розвинутих і складних у світі, а також у там є багато різних типів фінансових установ, таких як банки, кредитні спілки та кредитні кооперативи» [8, с. 2].

Однією з основних послуг кредитування в Сполучених Штатах є іпотека. Більшість покупців житла в Сполучених Штатах мають довгострокові іпотечні кредити на термін до 30 років. Крім того, у «Сполучених Штатах доступні кредитні картки, кредитні лінії та особисті позики, які можна використовувати для різноманітних цілей, таких як покупки, оплата рахунків за лікування та інші витрати» [20].

Для бізнесу в США теж доступні різні види кредитів, такі як комерційні кредити, лінії кредитування та облігації, що дають можливість отримувати фінансування для розширення бізнесу та інших цілей.

У Сполучених Штатах «діють суворі правила та норми, які регулюють діяльність фінансових установ і захищають права споживачів. Зокрема, закони про захист прав споживачів забезпечують захист від шахрайства та шахрайства з боку фінансових установ» [20].

Загалом, досвід роботи з американським ринком кредитних послуг показує, що доступність кредиту та різноманітність фінансових послуг дозволяє людям задовольняти свої потреби та розвивати свій бізнес.

Ринок кредитних послуг Європейського Союзу також дуже розвинений і має свої особливості. В ЄС існує широкий спектр фінансових установ, таких як банки, кредитні спілки та інші фінансові установи.

Європейські банки пропонують різні види кредиту, такі як кредити на житло, автокредити, особисті позики, кредитні картки та інше. Крім того, «багато держав-членів ЄС мають програми державного фінансування, які допомагають компаніям та іншим організаціям отримувати кредити» [30].

У Європі також є ряд регуляторних органів, відповідальних за регулювання діяльності фінансових установ і захист прав споживачів. Наприклад, в ЄС існують Директиви щодо кредитних угод, які регулюють такі умови кредитування, як процентні ставки та вимоги до кредитоспроможності.

Крім того, багато країн-членів ЄС мають програми соціальної допомоги, які надають людям з низькими доходами легкий доступ до фінансових послуг, таких як кредит.

Загалом, досвід ринку кредитних послуг Європейського Союзу показує, що доступність кредитів та захист споживачів є важливими аспектами ринку фінансових послуг. Багато держав-членів ЄС мають державну підтримку та соціальні програми для забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх громадян.

Японський ринок кредитних послуг має унікальні характеристики, які відрізняють його від інших ринків кредитних послуг у світі. Банки, як правило, є основними кредиторами в Японії, і це основна форма фінансування для компаній і приватних осіб.

В Японії існує система кредитних спілок, які надають кредити малому бізнесу. Японія також розвиває ринкову інфраструктуру для продажу та розповсюдження облігацій, які є основним джерелом фінансування великих корпорацій і державних підприємств.

В Японії існує державна система позик, яка називається «Кредитні гарантії», яка підтримує малі та середні підприємства, які не можуть отримати позики в приватних банках. Ця програма гарантує певний відсоток кредиту та знижує ризики банку, що надає кредит.

В Японії також існує програма соціальної допомоги під назвою «Кредити на житло», яка надає фінансову підтримку для купівлі або будівництва будинку, особливо для молодих сімей. Існує багато банків в Японії, які надають кредити на житло. Деякі з них: Mitsubishi UFJ Financial Group (MUFG); Sumitomo Mitsui Banking Corporation (SMBC); Mizuho Financial Group; Resona Bank.

Кожен з цих банків має свої власні умови та вимоги до отримання кредиту на житло. Рекомендую звернутися до офіційних веб-сайтів кожного банку та ознайомитися з умовами кредитування.

Однак, «японський кредитний ринок також стикається з такими проблемами, такими як демографічні зміни, зменшення чисельності населення та зростання частки людей похилого віку» [28]. Це може призвести до зниження попиту на кредит. Крім того, відсутність інновацій у технологіях і процесах може обмежити розвиток японського ринку кредитних послуг.

Країни з менш розвиненими кредитними ринками, такі як країни Африки та Азії, можуть мати обмежений доступ до фінансових установ, що ускладнює доступ до кредиту для багатьох верств населення. У країнах, де не існує банків та інших традиційних фінансових установ, з'явилися нові кредитні моделі, такі

як мікрофінансові установи та соціальні банки, щоб надавати людям доступні кредити та інші фінансові послуги.

Ринок кредитних послуг в Африці теж є досить розвинутим, але має свої особливості порівняно з іншими ринками світу. Історично кредитні ринки Африки розвивалися шляхом надання кредитів для фінансування ділової діяльності та особистих потреб, головним чином через традиційні фінансові установи, такі як сімейні групи та громади.

Сучасна африканська економіка має зростаючий кредитний ринок, що можна побачити в різних фінансових інноваціях, таких як мобільні платежі та інтернет-банкінг. У деяких африканських країнах, зокрема в Південній Африці, Кенії та Нігерії, банки та фінансові компанії надають кредити на різних ринках, таких як корпоративні, іпотечні та споживчі кредити.

Однак, незважаючи на зростання кредитного ринку Африки, проблеми розвитку ринку залишаються. До них належать відсутність у людей розуміння та знання кредитних послуг, відсутність кредитної історії, невідповідна нормативна база, складні процеси отримання кредитів та недостатня доступність фінансових послуг для бідних і віддалених верств населення.

Однак деякі інноваційні бізнес-моделі на кредитному ринку, такі як мікрокредитні установи, допомогли збільшити доступність кредитів для середнього бізнесу в Африці. Крім того, запровадження технологічних інновацій, таких як мобільні платежі та інтернет-банкінг, допомогло зруйнувати перешкоди для доступу до фінансових послуг в Африці.

Наприклад, мобільні платежі дозволяють користувачам платити та переказувати гроші через свої мобільні пристрої без необхідності відвідувати відділення банку.

Деякі африканські країни є популярними місцями для впровадження технології блокчейн, яка дозволяє безпечно та ефективно зберігати та передавати інформацію про транзакції. Це покращує доступ та ефективність фінансових послуг для користувачів, особливо тих, хто не має доступу до традиційних банківських послуг.

Загалом кредитні ринки в Африці є високорозвиненими, але існують деякі проблеми, які потребують уваги та вирішення для забезпечення більш доступних та ефективних фінансових послуг для всіх груп населення. Інноваційні підходи, такі як установи мікрокредитування та технологічні інновації, можуть допомогти вирішити деякі з цих проблем і зробити ринок кредитування більш доступним та ефективним для африканських користувачів.

Загалом кредитні ринки в Африці є високорозвиненими, але існують деякі проблеми, які потребують уваги та вирішення для забезпечення більш доступних та ефективних фінансових послуг для всіх груп населення. Інноваційні підходи, такі як установи мікрокредитування та технологічні інновації, можуть допомогти вирішити деякі з цих проблем і зробити ринок кредитування більш доступним та ефективним для африканських користувачів.

Азіатські кредитні ринки дуже великі та розвинені, багато країн мають сильні банківські системи та інші фінансові установи. Наприклад, Японія має одну з найбільших і найстабільніших банківських систем у світі з багатьма вітчизняними та міжнародними банками, які пропонують широкий спектр фінансових послуг.

Однак, на певних ринках кредитів в Азії, таких як Китай, Індія та Філіппіни, існує значна кількість населення, яка не має доступу до традиційних банківських послуг. У таких випадках розвиток мікрофінансових установок та інших небанківських фінансових інститутів, які надають мікрокредити та інші фінансові послуги, може забезпечити доступ до кредитів для малого та середнього бізнесу та осіб з низьким доходом.

Останнім часом в Азії спостерігається збільшення використання технологій, особливо мобільного банкінгу та інших електронних платіжних систем. Наприклад, у Китаї та Індії використання мобільних платіжних систем дуже поширене серед населення, особливо серед молоді. Це дозволить більшій кількості людей отримати доступ до фінансових послуг і безготівкових операцій.

Загалом азіатські кредитні ринки різноманітні та розвинені, у багатьох країнах є сильні банківські системи та інші фінансові установи.

У Китаї банківська система знаходиться під жорстким державним контролем, який накладає обмеження на приватні компанії, які намагаються надавати кредити. Однак нещодавно зросли технологічні та фінансові інновації, що дозволяє приватним компаніям працювати на кредитному ринку.

Satyasai K. J. в журналі «Microfinance in India» писав, що «Індія має найбільшу в світі мікрофінансову мережу, яка надає кредити бідним і банкрутам» [32, с. 1]. Вивчаючи досвід мікрокредитування в цій країні можемо спостерігати, що використання цього виду кредитування збільшило доступність внутрішніх фінансових послуг і зменшило рівень бідності.

Інші азіатські країни, такі як Японія, Сінгапур і Південна Корея, розвивають банківські системи та використовують нові технології, такі як штучний інтелект і блокчейн, для покращення фінансових послуг.

Досвід інших країн може допомогти розвитку українського кредитного ринку. Наприклад, країни Євросоюзу та США мають дуже розвинені кредитні ринки і з них можна брати приклади. Нижче наведено кілька прикладів, які можуть бути корисними в Україні:

1. Америка: у США існують такі механізми підтримки підприємництва, як Small Business Administration (SBA), яка надає кредитні гарантії малому бізнесу. Україна може розглянути можливість створення подібного механізму підтримки МСП.
2. Німеччина: у Німеччині діє механізм надання компаніям довгострокових кредитів під порівняно низькі відсотки — кредит KfW. Такі програми можуть стати додатковим джерелом фінансування українських компаній.
3. Китай: Китай розробив платформи краудфандингу та P2P-кредитування для залучення коштів від інвесторів без прив'язки до традиційних банківських установ. Україна може розглянути можливість розвитку

подібних форм кредитування. Це підвищує доступність кредитів і робить кредитний ринок більш конкурентним.

4. Швейцарія: у Швейцарії діє система «зелених позик», яка заохочує компанії до впровадження екологічних проектів, пропонуючи позики під низькі відсотки. Україна могла б розглянути можливість впровадження подібної системи для підвищення екологічної обізнаності та зменшення впливу на навколишнє середовище.
5. Іспанія: в Іспанії діє система «кредити на соціальні цілі», яка надає позики під низькі відсотки на проекти охорони здоров'я, освіти та житла. Україна може запровадити подібну систему для сприяння розвитку соціальних проектів.

Загалом досвід розвинутих країн показує, що кредитні ринки можуть розвиватися завдяки новим програмам підтримки стартапів та інновацій, запровадженню нових форм кредитування, збільшенню кредитної спроможності та збільшенню кредитної спроможності зацікавлені у розвитку соціальної політики. та екологічно чисті проекти.

Загалом, міжнародний досвід на ринку кредитних послуг показує, що розвинені ринки фінансових послуг є висококонкурентними, що призводить до підвищення якості та доступності кредитів для клієнтів. Крім того, технологічні інновації, такі як штучний інтелект, блокчейн тощо, зроблять обробку кредитних заявок швидшою та ефективнішою, надаючи точнішу інформацію про клієнтів кредиту.

Ключовою складовою ефективною кредитної системи також є належний рівень регулювання та нагляду за ринком. Необхідно забезпечити стабільність і довіру до фінансових установ шляхом формулювання правил, які враховують особливості кожної країни. Добре розвинена система нагляду забезпечує відповідальне ставлення до кредитного ризику та запобігає можливим фінансовим скандалам.

Одним з найважливіших висновків даного дослідження є різноманітність фінансових установ, яка спостерігається у різних країнах. Це означає, що існують

різні моделі та форми кредитних установ, таких як банки, кредитні спілки, кредитні кооперативи та інші. Вивчення цих моделей може виявитися корисним для визначення оптимального підходу до організації кредитної системи власної країни.

Також, інтересним аспектом є регулювання та нагляд за кредитним сектором. Міжнародний досвід показує, що ефективне регулювання та нагляд є необхідним для забезпечення стабільності та довіри в ринку кредитних послуг. Важливо враховувати найкращі практики та принципи регулювання, а також створити механізми для ефективного контролю та врегулювання діяльності кредитних установ.

Розвиток технологій та цифрові інновації є ще одним важливим аспектом міжнародного досвіду. Впровадження нових технологій дозволяє вдосконалювати процеси кредитування, зменшувати бюрократію та забезпечувати зручний доступ до фінансових послуг для клієнтів. Нові форми кредитування, такі як онлайн-кредитування та мобільні додатки, стають все більш популярними та зручними для користувачів.

Крім того, міжнародний досвід наголошує на значенні розвитку кредитної культури та фінансової грамотності серед населення. Підвищення рівня фінансової освіти та свідомого використання кредитних послуг є важливим кроком у запобіганні фінансовим проблемам та забезпеченні стійкого розвитку кредитного сектору.

Отже, міжнародний досвід ринку кредитних послуг надає багато цінних уроків та прикладів, які можуть бути використані для покращення кредитної системи власної країни. Вивчення та усвідомлення цих висновків може сприяти створенню більш ефективної та доступної кредитної системи, що сприятиме економічному розвитку та підвищенню добробуту суспільства.

3.2. Проблеми та перспективи розвитку кредитного ринку в Україні

Протягом останнього десятиліття український кредитний ринок зазнав впливу внутрішньої та світової економічної ситуації. Аналізуючи статтю «Стан, проблеми та перспективи розвитку фінансового ринку України» Скриленко Христини бачимо, що «у 2014-2015 роках було зафіксовано значну кількість банкрутств банків, що призвело до скорочення кредитних портфелів та зменшення кредитування населення та бізнесу» [26, с. 83].

Проте з 2016 року кредитні ринки почали поступово відновлюватися. За даними Національного банку України, на кінець 2020 року кредитний портфель українських банків зріс на 15,8% порівняно з 2019 роком. Крім того, зросли кредити населенню та МСП.

За останні роки в Україні також було прийнято ряд законодавчих актів, спрямованих на вдосконалення регулювання кредитного ринку та забезпечення кращого захисту споживачів фінансових послуг.

У 2020 році український кредитний ринок став свідком кількох важливих подій, серед яких запровадження законодавчих змін щодо банків та небанківських фінансових установ, розвиток електронного банкінгу та інших цифрових сервісів.

24 лютого 2022 року почалося повномасштабне вторгнення в Україну і тоді почалося випробовування війною для всіх. Стосовно фінансового сектору, то за оперативними даними Національного банку, «обсяг кредитів, наданих банками корпоративному сектору, у червні скоротився на 0,7% (за місяць – на 2,1%) через скорочення валютного кредитування банками. Кредитування нефінансового корпоративного сектору (включаючи програми державної допомоги) у червні залишилося на рівні попереднього місяця. Водночас зниження платоспроможності домогосподарств призвело до скорочення банківського кредитування населення як у гривні (3,0% на місяць), так і в іноземній валюті (6,2%)» [14].

Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» сприяє підтримці кредитної діяльності банків. За цією умовою на початок липня було видано 499 пільгових кредитів на загальну суму 1 млрд грн. «Близько половини перерахованих обсягів було випущено державними банками. З початку масштабних військових дій на території України загальна сума кредитів, виданих за цією програмою, склала майже 40 мільярдів гривень, з яких близько половини було призначено для кредитування сільгоспвиробників» [7, 148].

Водночас у червні обсяги депозитів у банківській системі продовжували зростати. Це включає 1,4% депозитів від бізнесу та 3,2% від сектору населення. Характерно, що «приріст вкладів населення відбувається переважно в гривні внаслідок великих виплат від держави (+5,4% за місяць), тоді як вклади населення в іноземній валюті зменшуються (у червні – 1,3%)». За їх словами, через низьку привабливість відсоткових ставок [14].

Хоча основна підтримка банківської ліквідності й надалі забезпечуватиметься видатковими операціями з Єдиного казначейського рахунку уряду, основним засобом поглинання вільної ліквідності будуть грошові інтервенції національного банку.

В останні роки українська банківська система характеризується волатильністю та постійними структурними змінами. Скорочення кількості банківських установ посилить концентрацію в банківській системі та сприятиме ефективності банківського ринку. В таблиці 3.1. наведено кількість діючих банків в Україні з 2020-2022 роки [12].

Таблиця 3.1

Кількість діючих банків в Україні з 2020-2022 роки [12]

Період	Кількість діючих банків	З них з іноземним капіталом	У т.ч. зі 100% іноземним капіталом
На 01.01.2020	75	35	23
На 01.01.2021	73	33	23
На 01.01.2022	71	33	23

Протягом останніх трьох років кількість українських комерційних банків, у тому числі з іноземним капіталом, зменшується. Скорочення кількості банків свідчить про реалізацію заходів з очищення банківської системи України.

Зменшення кількості банків, що працюють в Україні за останні роки, можна пояснити багатьма факторами, такими як:

1. Банківський кліринг. Національний банк України встановлює жорсткі вимоги до банківської діяльності, недотримання яких може призвести до ліквідації банку. З 2014 року в Україні було ліквідовано понад 90 банків.
2. Економічна нестабільність. Економічна нестабільність може зменшити відкриття нових банків і змусити існуючі банки скоротити або ліквідувати.
3. Реформування банківського сектору. Національний банк України проводить реформи банківського сектору для забезпечення стабільності та створення більш конкурентного та прозорого середовища.
4. Кредитний ризик. Існуючі банки можуть постраждати через проблеми з дефолтом і зростання кредитного ризику в економіці. Це може призвести до зменшення кількості діючих банків, які не витримують тиску збільшення кредитних збитків.
5. Міжнародний фінансовий тиск. Країни Заходу, такі як США та Європейський Союз, можуть накласти санкції на деякі банки в Україні за порушення прав людини, особливо через інвестиції в півострів Крим. Це може призвести до втрати репутації та зменшення фінансових можливостей цих банків.

За останні три роки іноземні банки займають значну частку українського банківського ринку. За даними Національного банку України, «на 1 квітня 2021 року іноземні банки становили 38,6% від загальної кількості українських банків і володіли 61,7% загальних активів банківської системи країни. За перші три місяці 2021 року іноземні банки зафіксували чистий прибуток у розмірі 6,1 млрд грн. Це на 28,8% більше, ніж за аналогічний період 2020 року» [20].

Проте слід зазначити, що ринок продовжує стежити за процесом консолідації та реструктуризації української банківської системи, що може

вплинути на показники іноземних банків. Наприклад, у квітні 2021 року Райффайзен Банк Аваль, один із найбільших банків з іноземним капіталом в Україні, оголосив про придбання державної частки акцій Державного ощадного банку України. Це може змінити їхню позицію на ринку.

За даними Національного банку України «на 1 квітня 2022 року іноземні банки становили 37,9% від загальної кількості українських банків і володіли 59,9% загальних активів банківської системи країни. Станом на 1 квітня 2023 року ці цифри становили 38,1% і 60,4% відповідно» [12].

Також за даними Національного банку України, «до групи банків, що входять до групи іноземних банків, входять 20 банків: ПАТ «Промінвестбанк», АТ «Райффайзен Аваль Банк», АТ «Кредобанк», АТ «БТА Банк», АТ «Укрсиббанк», АТ «Ідея Банк», АКБ «Правекс», АТ «Креді Агріколь Банк», АТ «Піреус МКБ Банк», АТ «Банкінг» АТ «Альфа-Банк». «ІНГ Банк Україна», АТ «ОТП Банк», АТ «Сіті Банк», АТ «Прокредит Банк», АТ «Сбербанк», АТ «Банк Форвард», АТ «Кредит Європа Банк», АТ «Кредит Інвест Банк», АТ «Дойче Банк ДБУ», АТ «СЕБ Корпоративний Банк» [20].

Проаналізуємо основні показники діяльності українських банків за останні три роки (таблиця 3.2.)

Таблиця 3.2

Аналіз основних фінансово-економічних показників банківської системи України [12]

Показник	31.12.2020 (млн грн)	31.12.2021 (млн грн)	31.12.2022 (млн грн)	Абсолютне відхилення (млн грн)		Відносне відхилення (%)	
				2021-2020	2022-2021	2021-2020	2022-2021
Активи	1 493 298	1 822 841	2 053 232	329 543	230 391	18,07%	11,22%
Активи в іноземній валюті	492 157	585 493	583 133	93 336	-2 360	15,94%	-0,40%
Капітал	199 921	209 460	255 514	9 539	46 054	4,55%	18,02%
Депозити	23 912	24 235	24 948	323	713	1,33%	2,85%
Кредити	1 033 430	960 597	1 065 347	-72 833	104 750	-7,58%	9,83%
Рентабельність активів, %	4,26%	2,4%	4,09%	-1,86%	1,69%	-77,5%	41,32%
Рентабельність капіталу, %	33,45%	19,22%	35,08%	-14,23%	15,86%	-74,03%	45,21%

Виходячи з таблиці бачимо динаміку зміни основних показників банків за останні три роки, де у 2021 році структура активів змінилася на 18,07% або 329 543 млн. грн., а у 2022 на 11,22% або 230 391 млн. грн. В свою чергу активи банків в іноземній валюті у 2021 році збільшилися на 15,94% та зменшилися на 0,40% у 2022 або 93 336 та 2 360 млн. грн. відповідно. Також, як бачимо на 4,55% або 9539 млн. грн. збільшився капітал банків у 2021 році та на 18,02% або 255 514 млн. грн. – у 2022.

Розраховуючи показники абсолютного та відносного відхилення депозитарних операцій банку можемо спостерігати такі зміни: приріст депозитів у 2021 році на 323 млн. грн. або 1,33% та 713 млн. грн. або 2,85% у 2022 році. Щодо кредитів, то вони зменшились на 72 833 млн. грн. або 7,58% у 2021 році відносно 2020 року та збільшились на 104 750 млн. грн. або 9,83% у 2022 році. Відповідно показники рентабельності змінювались таким чином: у 2021 році рентабельність активів зменшилась на 1,86% та 77,5% у відносному значенні та зріс на 1,69% або 41,32% у відносному значенні відповідно, а рентабельність капіталу у 2021 році – 14,23% або 74,03% та 15,86% або 45,21% відповідно.

Український кредитний ринок є важливою частиною економіки країни, але він стикається зі своїми викликами та проблемами. Нижче наведені деякі з основних проблем та перспективи розвитку українського кредитного ринку (таблиця 3.1.).

Усі ці перспективи можуть стати запорукою сталого та ефективного розвитку українського кредитного ринку, що сприяє економічному зростанню та підвищенню рівня життя населення. Проте для його реалізації необхідно створити сприятливе політичне, загально-економічне, інвестиційне та правове середовище в країні.

Україна стикається з рядом проблем та викликів у розвитку свого кредитного ринку, проте водночас існують перспективи, які можуть сприяти його подальшому зростанню та вдосконаленню. Аналізуючи проблеми та перспективи розвитку кредитного ринку в Україні, можна зробити кілька висновків.

Таблиця 3.1.

Проблеми та перспективи розвитку українського кредитного ринку

Проблеми	Перспективи
Недовіра до банківської системи: довіра до українських банків досить низька, що обмежує доступність кредитів для більшості населення та підприємств.	Залучення іноземних інвестицій: залучення іноземних інвестицій може забезпечити додатковий капітал для розвитку українського кредитного ринку та підвищити його стабільність та ефективність.
Висока процентна ставка: кредитні ставки в Україні дуже високі порівняно з іншими європейськими країнами і не доступні для більшості населення та підприємств.	Збільшити доступність кредиту: Українські банки могли б вжити заходів для підвищення доступності кредитів, зокрема шляхом зниження відсоткових ставок і запровадження нових програм підтримки підприємництва та інших видів діяльності.
Недостатній рівень фінансової грамотності: багато українців не мають фінансової грамотності, що може призвести до зловживань кредитами та надмірної заборгованості.	Технологічний розвиток у кредитному секторі: використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект і блокчейн, може підвищити ефективність процесу кредитування та знизити ризики для банків. Наприклад, використання блокчейну підвищує безпеку та прозорість кредитних операцій.
Недостатня нормативно-правова база: Український кредитний ринок стикається з труднощами у забезпеченні ефективної правової та нормативної бази, що може обмежити розвиток ринку та знизити його прозорість.	Розвиток державних фінансових установ: уряди можуть заохочувати розвиток громадських фінансових установ, таких як кредитні спілки та кооперативи, які надають доступ до кредиту тим, хто не має доступу до банківських послуг.

По-перше, однією з ключових проблем є високий рівень недовіри до банківської системи та недостатня кредитоспроможність позичальників. Це впливає на банківську систему та знижує довіру до кредитних установ. Для вирішення цієї проблеми необхідно посилити механізми кредитного контролю, впровадити ефективні системи кредитного скорингу та проводити більш детальний аналіз позичальників перед наданням кредиту.

По-друге, низька розбіжність між довгостроковими джерелами фінансування та короткостроковими кредитами є ще однією проблемою. Це обмежує можливості довгострокового фінансування для розвитку підприємств та інфраструктурних проєктів. Для вирішення цієї проблеми необхідно сприяти розвитку ринку корпоративних облігацій, стимулювати випуск довгострокових інструментів та розвивати ринок венчурного капіталу.

По-третє, слабке кредитування малого та середнього бізнесу є перешкодою для його розвитку. Малі підприємства потребують доступних та вигідних кредитів для розширення своєї діяльності та інвестицій. Для розв'язання цієї проблеми необхідно розробити спеціальні програми та ініціативи для підтримки малого та середнього бізнесу, знизити ризики кредитування та полегшити доступ до фінансових ресурсів.

Перспективи розвитку кредитного ринку в Україні також присутні. Перехід до цифрових технологій та розвиток фінансової технологічної інфраструктури можуть покращити доступність та швидкість отримання кредитів. Впровадження більш прогресивних технологій ризик-аналізу та автоматизація процесів можуть сприяти зменшенню неповерненості кредитів та забезпечити більш точну оцінку кредитоспроможності позичальників.

Також важливою перспективою є розвиток альтернативних форм кредитування, таких як мікрокредитування, краудфандинг, фінтех-платформи тощо. Вони можуть стати додатковим джерелом фінансування для позичальників, особливо для тих, хто не має доступу до традиційних банківських послуг.

Отже, хоча розвиток кредитного ринку в Україні є складним завданням, варто зазначити, що існують перспективи та шляхи вирішення проблем. Залучення нових технологій, поліпшення кредитного контролю, підтримка малого та середнього бізнесу, а також розвиток альтернативних форм кредитування можуть сприяти створенню стійкої та ефективної кредитної системи, яка буде сприяти економічному розвитку та забезпечувати потреби різних сегментів населення та підприємств.

ВИСНОВКИ

Протягом історії розвитку кредитування воно змінювалося у відповідь на економічні, соціальні та правові обставини того часу. Розвиток банківської справи в Європі призвів до створення перших банків, які видавали необхідні позики та здійснювали фінансові операції.

Кредитування є важливим інструментом для подолання бідності, підтримки малого бізнесу та стимулювання економічного розвитку. Воно дозволяє малозабезпеченим та незахищеним верствам населення отримати доступ до необхідних фінансових ресурсів для реалізації їхніх бізнес-ідей та покращення фінансового становища.

Кредитування в даний час можна поділити на традиційне і нетрадиційне (нове кредитування).

Традиційне кредитування - це тип кредитування, який зазвичай надають банки, кредитні спілки та інші фінансові установи, які працюють за стандартними процесами та підходами кредитування. Це означає, що умови кредитування визначаються з урахуванням стандартних показників, таких як кредитний ризик, дохід клієнта, застава та інші фактори.

Нетрадиційне кредитування - це відносно новий підхід до кредитування, який розвивається разом із технологічними змінами та розвитком інтернету. Ці типи кредитів мають менше вимог до клієнтів, більш гнучкі умови, доступ до них швидкий і зручний. Однак відсутність стандартних процедур і засобів контролю може призвести до банкрутства для клієнтів і проблем для кредиторів, таким чином підвищуючи ризик.

Традиційні сфери кредитування включають споживче кредитування, іпотечне кредитування, кредитування великого і малого бізнесу. Нові види кредитних операцій адаптуються до сучасних потреб і тенденцій розвитку, вони включають мікрокредити, факторинг, лізинг, краудфандинг,

криптокредитування, мікрокредитування, інвестиційне кредитування, peer-to-peer (p2p) кредитування, овердрафт та кредитний скоринг.

Дослідивши практику здійснення кредитних операцій АТ КБ «Приватбанк» у 2020-2022 роках ми можемо зауважити, що у кредитному портфелі банку, ще і досі перебуває значна частина кредитів, які були видані ще до його націоналізації та управляються як окремий кредитний портфель банку, у 2022 році він складав 167,9 млрд грн – 67%. У решті кредитного портфеля банку переважає кредитування фізичних осіб (66,7%), у 2022 році ця сума сягнула 55,1 млрд грн (46,6 млрд грн з них банк видав кредитів, за допомогою випущених карток). А от кредитування бізнесу є дуже незначним, навіть участь Приватбанку у державній програмі підтримки малого бізнесу 5-7-9%, не змогла переорієнтувати банк на переважне кредитування бізнесу.

Варто зауважити, що банк дотримувався нормативів кредитного ризику зі значним «запасом». Загалом у структурі активів банку кредитування його клієнтів займає дуже малу частину (12,6%), оскільки банк багато ресурсів вкладає у державні цінні папери (44,3%), що не є характерним для економічної природи діяльності банку та не стимулює економічний розвиток приватного бізнесу через кредитно-інвестиційну функцію банківництва. За досліджений період АТ КБ «Приватбанк» працює прибутково, що дає йому можливість розвиватись та займати високу конкурентну позицію на ринку.

При кредитуванні необхідно усвідомлювати його ризики та проводити належний аналіз проекту, щоб забезпечити вигідні умови для всіх сторін. Розуміння та правильне управління ризиками мають вирішальне значення для успішних інвестиційних позик. Крім того, ринок кредитних послуг у розвинутих країнах, таких як США, виявляється складним і розгалуженим, з різними типами фінансових установ, що надають кредити. Враховуючи це, кредитування відіграє суттєву роль у фінансовій системі та економіці країни.

У цій роботі розглянуто основні напрями кредитування в Україні, акцентуючи на традиційних кредитних операціях та нових видах кредитних операцій. Розширення асортименту кредитних продуктів в Україні та подальший

розвиток кредитування є важливими факторами забезпечення фінансової стабільності та розвитку економіки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баула О.В., Вісіна Т.М., Лютак О.М., Савош Л.В. та ін.: Економікс. навч. посібник. Луцьк: 2021. 119с.
2. Боднар О.А., Партола А. Мікрофінансування як інструмент подолання бідності. *Міжнародна науково-практична інтернет-конференція студентів*, 2022. Миколаїв, С. 173
3. Бунге Н. Х. Теория кредита. Київ, 2016. 360 с.
4. Вовк В. Я., Хмеленко О. В. Кредитування і контроль: навч. посібник. Київ: Знання, 2018. 463 с.
5. Грінченко Б. Фінансовий ринок США: еволюція та сучасний стан, *Науковий вісник* Національного університету «Киево-Могилянська академія». 2022. Випуск 9. С.30
6. Демчук О. І. Механізм кредитування суб'єктів господарювання на ринку в Україні: *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 4 (13), С. 13-16.
7. «Доступні кредити 5-7-9%». Державна програма. URL: <https://5-7-9.gov.ua/> (дата звернення 22.04.2023).
8. Івасів Б. С. Гроші та кредит: підручник. Київ: Кондор, 2018. 528 с.
9. Козак Н. П. Функції механізму кредитування в умовах ринкової економіки. *Банківська справа*, 2019. №9 С. 32-36.
10. Козуб А.В. Аналіз сучасного стану вітчизняного ринку фінансових інвестицій. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*. Харків, 2020. с. 253.
11. Лановий В.Т., Яковенко П.Г. Тіньова економіка, фінансова криза, державна політика. *Міжнародний дискусійний клуб «Еко-Пол»*. Випуск 1. Київ: Богдана, 1999. 259с.
12. Наглядова статистика. *Основні показники діяльності банків*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>(дата звернення 14.05.2023).

13. Національний банк України. Економічні нормативи та ліміти відкритої валютної позиції, розрахунок яких передбачено інструкцією №368 та Положення №290*, станом на 01.03.2023. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Ratios_by_Banks_2023-03-01.xlsx. (дата звернення 14.05.2023).
14. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. 2022, С. 26- URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4 (дата звернення 14.05.2023).
15. Національний банк України. Огляд банківського сектору. 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2022-02.pdf?v=4 (дата звернення 12.05.2023).
16. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 30.04.2023).
17. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення 03.04.2023).
18. Поляк Н. П. Теоретичні аспекти сутності кредиту: *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. №6 (1). С.185-188
19. ПриватБанк. Про банк. URL: <https://privatbank.ua/about> (дата звернення 05.04.2023)
20. ПриватБанк. Умови кредитування. URL: <https://privatbank.ua/loans> (дата звернення 05.04.2023).
21. Приймак Н. В. Сутнісні характеристики кредиту як основного фінансового інструмента кредитування. *Вісник Ужгородського національного університету*. 2018. №18. С. 6-9.
22. Про банки і банківську діяльність: Закон України. Верховна Рада України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121> (дата звернення 12.04.2023)
23. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2478> (дата звернення 12.04.2023)

24. Расько А.В. Вплив міжнародного кредитування на економічний розвиток країн світу. *Наукова стаття Сумського державного університету*. 2022. №11 С. 11-19.
25. Сирота А. І. Поняття «банківська операція» та «кредитна операція». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2018. Випуск 4. Том 2. С. 127-130.
26. Скриленко Х. Стан, проблеми та перспективи розвитку фінансового ринку України. *Вісник економічної науки України*. Донецьк, 2022. №2. С.88-92
27. Ярмач І. М. Механізм кредитування: еволюція теорій та практика застосування. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Економіка*. 2017. Вип. 24. С. 57-61.
28. Bank of Japan. Статистичні дані: Кредитування. URL: <https://www.boj.or.jp/statistics/dl/index.htm> (дата звернення 19.05.2023).
29. Chumak N. Decentralized Financial Model for Ethereum-Based Lending. *Computer-integrated technologies: education, science, production* 43 (2021):152-156.
30. European Investment Fund. Види кредитування. URL: <https://www.eib.org/en/products/loans/index.htm> (дата звернення 19.05.2023).
31. John Maynard Keynes: *The General Theory of Employment, Interest and Money & The Economic Consequences of the Peace*, 2017. 419с.
32. Satyasai K. J. Microfinance in India: Growth, challenges and opportunities. *International Journal of Innovative Research in Social Sciences and Humanities*, 2017. 5(2), С. 49-55.
33. Youssef Cassis, Richard S. Grossman, and Catherine R. Schenk. *The Oxford Handbook of Banking and Financial History*. 2018
34. World Bank. *Global Financial Development Report 2017/2018: Bankers without Borders*. Washington, DC: World Bank Group.